

Nr 9

Utlåtande i anledning av skrivelse från styrelsen för riksdagens förvaltningskontor angående projektering av provisoriska lokaler för riksdagen jämte motioner.

I skrivelse till riksdagen den 17 januari 1968 (*bilaga*) hemställer *styrelsen för riksdagens förvaltningskontor* att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skall hemställa att byggnadsstyrelsen får i uppdrag att projektera den planerade förvaltningsbyggnaden i kvarteret Garnisonen i Stockholm på sådant sätt att riksdagen och riksdagsbiblioteket kan erhålla provisoriska lokaler där den 1 januari 1971. En sammanfattning av förslagets innebörd återfinnes på s. 14.

Frågan om ett sådant projekteringsuppdrag har, såsom nämns i skrivelserna, redan i december 1967 behandlats inom bankoutskottet. Direktören för riksdagens förvaltningskontor Sture Lannefjord och avdelningsdirektören hos byggnadsstyrelsen Nils Arne Rosén lämnade därvid en redogörelse för projektet. Förslaget till provisoriska lokaler för riksdagen i kvarteret Garnisonen har i januari 1968 presenterats i en särskild publikation, innehållande ritningar m. m., vilken tillhandahållits samtliga riksdagsledamöter.

Såsom redovisas i skrivelsen har företrädare för Stockholms stad framlagt ett alternativt förslag till provisoriska lokaler för riksdagen. Förslaget, som innebär ianspråktagande av planerade byggnader — kulturhus, teater och hotell — omedelbart söder om Sergels torg, har i sin senaste version presenterats i en publikation, »Lokaler för riksdagen vid Sergels torg», vilken liksom den nyssnämnda tillställts riksdagens ledamöter. En redogörelse för förslaget har inför utskottet lämnats av två tjänstemän hos Stockholms stad, chefsarkitekten vid stadsbyggnadskontorets stadsplaneavdelning Torsten Westman och tekniske direktören vid fastighetskontorets saneringsavdelning Åke Hedtjärn. I anslutning därtill kommenterades förslaget av tekniske direktören hos byggnadsstyrelsen Olle Eriksson.

Utskottets ledamöter har liksom riksdagens övriga ledamöter haft tillfälle att studera modeller av de båda här nämnda byggnadsprojekten.

I anledning av den föreliggande framställningen från styrelsen för riksdagens förvaltningskontor har väckts de likalydande motionerna I: 744 av herr *Svenungsson m. fl.* och II: 950 av herr *Turesson*. I dessa motioner hemställs, att riksdagen skall

1. avslå förslaget om projektering av provisoriska lokaler för riksdagen och riksdagsbiblioteket i kvarteret Garnisonen,

2. i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att byggnadsstyrelsen får i uppdrag att projektera en provisorisk byggnad på riksdagshusplanen ävensom närmare granska det av Stockholms stad framlagda förslaget om provisoriska riksdagslokaler vid Sergels torg.

I skrivelse till bankoutskottet den 9 februari 1968 har andra kammarens andre vice talman herr *Cassel* jämte ytterligare åtta riksdagsledamöter föreslagit, att utskottet skall pröva möjligheten att fylla behovet av provisoriska lokaler för riksdagen genom att utnyttja ett för ändamålet ombyggt passagerarfartyg. Skrivelsen tillsammans med det material som överlämnats i anslutning därtill har av utskottet remitterats till styrelsen för riksdagens förvaltningskontor för yttrande. Förslaget, som torde få beaktas vid provisoriefrågans fortsatta handläggning, behandlas icke i detta utlåtande.

Motionerna

Motionärerna uttalar som sin mening att riksdagen i framtiden bör kvarligga på Helgeandsholmen och att den även under provisorietiden bör befinna sig på Helgeandsholmen eller i dess omedelbara närhet. Praktiska skäl, såsom närheten till kanslihuset och den centrala administrationen, säges tala för en sådan placering. Kvarteret Garnisonen anses inte uppfylla kravet på central belägenhet.

Motionärerna ansluter sig till förvaltningskontorets uttalande att riksdagen vid den slutliga prövningen av provisoriefrågan bör ha erforderliga valmöjligheter. Förutom till Stockholms stads erbjudande att upplåta lokaler vid Sergels torg hänvisar de till en av byggnadsstyrelsen i skrivelse den 8 januari 1968 berörd möjlighet att uppföra en provisorisk byggnad på riksdagshusplanen. Detta alternativ medger, hävdar de, att under provisorietiden en byggnad inrymmande den permanenta plenisalen m. m. kan uppföras på den nuvarande riksbankstomten.

Utskottet

Såsom utskottet erinrat om i sitt föregående utlåtande, nr 8, fick styrelsen för riksdagens förvaltningskontor förra året på utskottets hemställan (mem. 1967 nr 4) bemyndigande av riksdagen att föranstalta om en utredning av riksdagens lokalfrågor med sikte på de problem som vållas av den förutsedda övergången till enkammarriksdag från och med år 1971. Denna utredning omfattar tre alternativ, nämligen ombyggnad av det nuvarande riksdagshuset, nybyggnad på Helgeandsholmen och nybyggnad på Nedre Norrmalm. Vidare avser utredningen frågan om provisoriska lokaler för

riksdagen och riksdagsbiblioteket under en övergångstid från och med den 1 januari 1971.

För planerna i fråga om framläggandet av utredningens resultat har förvaltningskontorets styrelse redogjort i den skrivelse som återges i nyssnämnda utlåtande nr 8. Därav framgår att styrelsen räknar med att vid månadsskiftet mars-april 1968 med eget utlåtande kunna redovisa utredningsresultatet för riksdagen. Materialet avses bli publicerat i ett tryckt betänkande. Därjämte planeras en utställning.

Riksdagen kommer sålunda inom en nära framtid att få ta ställning till frågan om vilket av nyss angivna alternativ som skall väljas för den permanenta lösningen av dess lokalproblem. I samband därmed kommer riksdagen också att få pröva frågan om vart den provisoriskt skall förlägga sin verksamhet i avvaktan på att ett för en enkammarriksdag avpassat riksdagshus står till buds. Ett sådant provisorium måste bl. a. innefatta en plenisal som kan rymma det antal ledamöter som en enkammarriksdag kommer att få. Det må erinras om att proposition om författningsreform nu framlagts, vari föreslås en enkammarriksdag med 350 ledamöter. Den övergångstid under vilken provisoriet skall fungera beräknas av byggnadsstyrelsen till åtta eller nio år.

Trots den nära förestående prövningen av lokalfrågan — inklusive spörsmålet om ett provisorium — i hela dess vidd påkallar förvaltningskontorets styrelse nu ett omedelbart beslut om projektering av provisoriska lokaler för riksdagens behov i den statliga förvaltningsbyggnad som under de närmaste åren planeras bli uppförd i kvarteret Garnisonen på Östermalm. Den tid som återstår innan provisoriet måste kunna tas i bruk är nämligen så kort att omedelbara åtgärder krävs för att säkerställa att erforderliga lokaler hinner ställas till förfogande. Projekteringen av anläggningen i kvarteret Garnisonen såsom provisoriskt kontorshus för statsförvaltningens räkning har redan drivits långt, och det är endast till följd härav som förutsättningar föreligger för att byggnadsarbetena skall kunna vara avslutade hösten 1970. Förvaltningskontorets styrelse hade från början avsett att riksdagen redan hösten 1967 skulle få ta ställning till frågan om den här angivna projekteringen. Av skäl som styrelsen redogör för omöjliggjordes detta. Under den tid som sedan följt har byggnadsstyrelsen likväl låtit vederbörande arkitektfirma fortsätta utredningen beträffande provisoriska riksdagslokaler i kvarteret Garnisonen. Ytterligare insatser får emellertid anses förutsätta ett uttalande från riksdagens sida.

På den senaste tiden har också ett annat, med projektet Garnisonen i flera hänseenden likartat, alternativ till provisorisk anläggning för riksdagen aktualiserats. Från Stockholms stads sida har nämligen föreslagits, att riksdagen för erforderlig tid skall ta i anspråk vissa av de byggnader som planeras bli uppförda omedelbart söder om Sergels torg. Enligt förslaget skulle utskottens sammanträdeslokaler, riksdagens restaurang m. m. för-

läggas till det kulturhus som skall avgränsa Sergels torg söder ut, riksdagens plenisal, kammar- och utskottskanslier, riksdagsbibliotek m. m. till den bakomliggande teatern samt ledamotsrum och partikanslier m. m. till en anslutande hotellbyggnad. Även i detta fall föreslås alltså att riksdagen tillfälligt skall utnyttja lokaler som redan planerats för permanent användning av annat slag. Att ritningar till byggnaderna redan finns utarbetade och att planeringen av dessas tillkomst även i övrigt fortskridit långt har givetvis varit en förutsättning för att förslaget skulle kunna framläggas.

Utskottet har med intresse tagit del av båda de här nämnda förslagen till riksdagshusprovisorium. Vartdera erbjuder fördelen av en samlad anläggning, inrymmande i stort sett alla slags lokaler som riksdagen har behov av. Ett provisorium som inte uppfyller detta krav synes med hänsyn särskilt till övergångstidens längd knappast kunna komma i fråga. Beträffande Sergels-torg-alternativet kan konstateras att tidsplanen är hårt pressad och bl. a. förutsätter vissa uppgörelser mellan Stockholms stad och kronan, expropriationstillstånd, planfastställelse med förtur och vissa andra tillstånd. Kostnaderna för en förläggning av riksdagen till Sergels torg kan ännu inte beräknas med säkerhet, eftersom en del viktiga kostnadsfördelningsfrågor skulle få bli föremål för förhandlingar. Något ställningstagande från riksdagens sida till Sergels-torg-alternativet erfordras emellertid inte för närvarande. Stockholms stad har nämligen förklarat, att staden avser att på egen bekostnad bedriva projektering av riksdagslokaler vid Sergels torg fram till den tidpunkt våren 1968 då riksdagen fattar beslut om sin framtida permanenta och provisoriska förläggning. Resultaten av det arbete som bedrivs i stadens regi redovisas fortlöpande för byggnadsstyrelsen och riksdagens förvaltningskontor och granskas av dessa. Alla de nämnda parterna kommer uppenbarligen att, var och en såvitt på den ankommer, vinnlägga sig om att riksdagens stundande prövning av provisoriefrågan skall kunna innefatta en realistisk bedömning av Sergels-torg-alternativets genomförbarhet samt ekonomiska och övriga konsekvenser.

Vad beträffar alternativet med förläggning till kvarteret Garnisonen vill utskottet understryka, att det beslut som förvaltningskontorets styrelse nu föreslår riksdagen att fatta är att betrakta som en ren beredskapsåtgärd. Den enda avsikten därmed är att undvika ett dröjsmål med projekteringsarbetet som skulle kunna äventyra möjligheten att anläggningen i kvarteret Garnisonen om så erfordras står färdig som provisorisk förläggningsplats för riksdagen vid 1971 års början. Beslutet binder däremot på intet sätt riksdagen vid prövningen av de förslag som den pågående utredningen om riksdagens lokalfrågor kommer att framlägga. Skulle riksdagen vid denna prövning besluta att inte ta lokalerna i kvarteret Garnisonen i anspråk blir den enda följd av den nu förordade projekteringen att de medel som nedlagts därpå går förlorade. Av de totala projekteringskostnaderna för den nya anläggningen i kvarteret Garnisonen, ca 15 milj. kr., beräknas mel-

lan 300 000 och 400 000 kr. betingas av det avsedda lokalutnyttjandet för riksdagens räkning. Antecknas bör, att någon medelsanvisning för ändamålet inte nu är aktuell, eftersom projekteringen avses bedrivas med utnyttjande av medel som står till byggnadsstyrelsens förfogande.

Under hänvisning till vad utskottet här uttalat föreslår utskottet att riksdagen bifaller vad förvaltningskontorets styrelse hemställt om och sålunda går i författning om att byggnadsstyrelsen får det föreslagna projekteringsuppdraget. En beredskapsåtgärd av detta slag bör enligt utskottets mening te sig naturlig även för dem som skulle föredra att provisoriefrågan senare kunde lösas på annat sätt. Utskottet kan alltså inte tillstyrka det avslagsyrkande som framförs i motionerna I: 744 och II: 950.

I motionerna föreslås att riksdagen skall hos Kungl. Maj:t hemställa om att byggnadsstyrelsen får i uppdrag att närmare granska Stockholms stads förslag om provisoriska riksdagslokaler vid Sergels torg. En sådan granskning har, såsom ovan angivits, redan inletts och kommer att fortsätta med sikte på att en jämförande värdering av de olika provisorieförslagen skall kunna föreläggas riksdagen. Någon särskild åtgärd för att granskningen skall komma till stånd erfordras således icke.

Ytterligare föreslås i motionerna att byggnadsstyrelsen skall få i uppdrag att även projektera en provisorisk byggnad på riksdagshusplanen. Förslaget grundas på vissa uttalanden av byggnadsstyrelsen i skrivelse till förvaltningskontoret den 8 januari 1968.

Ett provisorium av här antytt slag synes, såvitt utskottet kan bedöma, kunna bli tänkbart endast om riksdagen beslutar att det permanenta riksdagshuset skall förläggas till Nedre Norrmalm. Under sådana omständigheter torde nämligen det nuvarande riksdagshuset tills vidare kunna utnyttjas för riksdagens behov, om det kompletteras med en plenisal av erforderlig storlek och försedd med vissa biutrymmen. En plenisalsbyggnad av här avsett slag skulle givetvis bli av rent tillfällig karaktär och torde, om det angivna alternativet skulle bli aktuellt, kunna komma till stånd även om beslut därom fattas först senare i vår. Motionärernas förslag tar närmast sikte på att en byggnad med permanent plenisal skall uppföras på riksbankstomten. I anslutning därtill vill utskottet erinra om att riksbanken inte kan beräknas lämna sina nuvarande lokaler förrän tidigast år 1973. Enligt utskottets mening är den här berörda lösningen av provisoriefrågan föga realistisk.

Utskottet vill slutligen i korthet kommentera utformningen av de planerade provisoriska riksdagslokalerna i kvarteret Garnisonen. I jämförelse med det preliminära lokalprogram som utarbetats för ett permanent riksdagshus har lokalprogrammet för provisoriet reducerats på sätt förvaltningskontorets styrelse redovisar. Väsentligen samma lokalprogram har för övrigt utnyttjats av Stockholms stad för Sergels-torg-alternativet. Det reducerade programmet medför bl. a., att flertalet riksdagsledamöter under

1* — *Bihang till riksdagens protokoll 1968. 8 saml. Nr 9*

hela provisorietiden kommer att två och två få dela arbetsrum. Utskottet finner det önskvärt att man även prövar genomförbarheten av och kostnaderna för en lösning innebärande att varje riksdagsledamot som så önskar kan få ett eget arbetsrum. Utan att i enskildheter ta ställning till de lokal-dispositioner som skisserats i förvaltningskontorets skrivelse vill utskottet uttala, att lokalprogrammet i övrigt synes väl avvägt och lämpligt som underlag för den fortsatta projekteringen. Utskottet förutsätter emellertid att de synpunkter på lokalutformningen som framförs till förvaltningskontoret av olika blivande lokalutnyttjare blir i skälig mån beaktade, något som kan ha särskild betydelse när det gäller utrymmen för mera speciella ändamål, såsom för pressen samt radio och TV.

Aberopande vad här anförts hemställer utskottet

A. att riksdagen med avslag på motionerna I: 744 och II: 950, i vad de gäller projektering av lokaler i kvarteret Garnisonen, och med bifall till förevarande framställning från styrelsen för riksdagens förvaltningskontor måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att byggnadsstyrelsen får i uppdrag att projektera den planerade förvaltningsbyggnaden i kvarteret Garnisonen i Stockholm på sådant sätt att riksdagen och riksdagsbiblioteket kan erhålla provisoriska lokaler där från 1971 års början;

B. att motionerna I: 744 och II: 950, i vad de gäller granskning av förslag om riksdagslokaler vid Sergels torg i Stockholm, måtte anses besvarade med vad utskottet ovan anför;

C. att motionerna I: 744 och II: 950, i vad de gäller projektering av en provisorisk byggnad på riksdagshusplanen, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 20 februari 1968

På bankoutskottets vägnar:

C. G. REGNÉLL

Närvarande:

från första kammaren: herrar Ståhle (s), Åke Larsson (s), Palm (s), Åkerlund (h), Hilding (fp), Nils Theodor Larsson (cp), Lundin (s)* och Enarsson (h);

från andra kammaren: herrar Regnéll (h), Hagnell (s), Berglund (fp), Franzén i Motala (s), Börjesson i Glömminge (cp), Ekström i Iggesund (s)*, Fridolfsson i Rödeby (s) och Ullsten (fp).

* Ej närvarande vid justeringen.

Reservation

1. vid utskottets hemställan under A.

av herr *Hagnell* (s), som ansett

dels att det stycke på s. 5 i utskottets yttrande som börjar med orden »Under hänvisning till» och slutar med orden »motionerna I:744 och II:950» bort utbytas mot ett stycke av följande lydelse:

»Utskottet anser att riksdagen bör söka en sådan lösning av sin lokalfråga vid eventuell övergång till enkammarssystem att andra kammarens nuvarande plenisal kan användas utan större ombyggnadsarbeten. Utskottet avstyrker därför den föreliggande framställningen från styrelsen för riksdagens förvaltningskontor.»;

dels att utskottet under A. bort hemställa

»A. att riksdagen måtte avslå förevarande framställning från styrelsen för riksdagens förvaltningskontor rörande projektering av provisoriska lokaler för riksdagen och riksdagsbiblioteket i kvarteret Garnisonen i Stockholm, samt att motionerna I:744 och II:950, såvitt de avser detta ämne, härigenom måtte anses besvarade;»

2. vid utskottets hemställan under C.

av herrar *Åkerlund* (h), *Enarsson* (h) och *Regnell* (h), vilka ansett

dels att det stycke på s. 5 i utskottets yttrande som börjar med orden »Ett provisorium av» och slutar med orden »provisoriefrågan föga realistisk» bort utbytas mot ett stycke av följande lydelse:

»Motionärernas förslag innebär att det nuvarande riksdagshuset under provisorietiden skall utnyttjas för riksdagens behov, kompletterat med en plenisal av erforderlig storlek och försedd med vissa biutrymmen. En byggnad med permanent plenisal bör kunna uppföras på riksbankstomten. Utskottet finner förslaget beaktansvärt och anser det önskvärt att projektering av en provisorisk byggnad av angivet slag omedelbart kommer till stånd.»;

dels att utskottet under C. bort hemställa

»C. att riksdagen med bifall till motionerna I:744 och II:950 i ifrågavarande del måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att byggnadsstyrelsen får i uppdrag att projektera en provisorisk byggnad på riksdagshusplanen i enlighet med vad utskottet ovan anfört.»

RIKSDAGENS FÖRVALTNINGSKONTOR

*Till Riksdagen**Inledning*

På hemställan av bankoutslottet beslöt 1967 års riksdag under dess vårsession att bemyndiga styrelsen för riksdagens förvaltningskontor att föranstalta om en utredning av riksdagens lokalfrågor jämte viss programmering i enlighet med vissa av utskottet och styrelsen angivna riktlinjer (BaU 1967:4, Rskr. 84). En omedelbar anledning till utredningen var grundlagberedningens förslag till partiell författningsreform, innefattande övergång till enkammersystem den 1 januari 1971 (SOU 1967:26), varom proposition till riksdagen enligt uppgift kan emotses under vårsessionen 1968.

Utredningen, som bedrivs under medverkan av byggnadsstyrelsen och av den anlitade konsulten, avser *dels* frågan om om- och/eller nybyggnad av riksdagens hus på Helgeandsholmen eller nybyggnad på Nedre Norrmalm, *dels* frågan om provisoriska lokaler för riksdagen med riksdagsbiblioteket under en övergångstid fr. o. m. den 1 januari 1971.

Styrelsen räknar med att vid månadskiftet mars—april 1968 med eget utlåtande kunna redovisa utredningens resultat för riksdagen.

Beslut torde kunna anstå till våren 1968 i frågan om riksdagens och riksdagsbibliotekets *förläggning* under en övergångstid fr. o. m. den 1 januari 1971.

Styrelsen finner det emellertid erforderligt att frågan om *projektering* av provisoriska lokaler för riksdagen och biblioteket under här avsedd övergångstid dessförinnan underställes riksdagen för att säkerställa att erforderliga lokaler står till förfogande vid nyssnämnda tidpunkt.

Undersökning av tillgången på provisoriska lokaler för riksdagen

Som underlag för den pågående utredningen om riksdagens lokalfrågor på längre sikt gäller ett av förvaltningskontorets styrelse den 27 april 1967 fastställt preliminärt lokalprogram för riksdagen efter övergång till en-

kammarsystem. Programmet upptar bl. a. eget arbetsrum för varje ledamot och omfattar efter komplettering ca 35 000 kvm rumsyta inklusive bilplatser.

För riksdagens lokalbehov under övergångstiden fr. o. m. år 1971 har ett särskilt, mindre omfattande lokalprogram utarbetats av förvaltningskontoret i samråd med byggnadsstyrelsen.

Provisoriska lokaler för den nya rikskammarriksdagen måste vara klara för inflyttning under hösten 1970, så att de kan tas i bruk i januari 1971.

Om riksdagen på längre sikt skulle bli kvar på *Helgeandsholmen* i om- eller nybyggda lokaler, torde det vara ofrånkomligt att ersättningslokaler står till buds under hela byggnadstiden eftersom riksdagens verksamhet bedöms ej kunna pågå samtidigt med byggnadsarbetena. Härtill kommer erforderlig tid för planering och projektering av om- eller nybyggnad inklusive eventuell arkitekttävling. Tidpunkten för riksbankens flyttning till plats utanför Helgeandsholmen kan avsevärt påverka tidsplaneringen för en ny- eller ombyggnad för riksdagen på Helgeandsholmen. Enligt aktuella beräkningar bör man räkna med att riksdagen behöver disponera provisoriska lokaler under ca åtta år fr. o. m. den 1 januari 1971, om riksdagen i huvudfrågan stannar för om- och/eller nybyggnad på Helgeandsholmen.

Även om riksdagens beslut i huvudfrågan skulle komma att avse ett nybyggt riksdagshus på *Nedre Norrmalm* erfordras med utgångspunkt från grundlagberedningens förslag bl. a. en plenisal för 350 ledamöter och lokaler för ett nytt, fjärde lagutskott från den 1 januari 1971 tills ett nytt riksdagshus kan tas i anspråk. Övergångstiden kommer i detta fall att bli längre än i något av Helgeandsholms-alternativen och kan enligt byggnadsstyrelsen beräknas till ca nio år, räknat från den 1 januari 1971.

Förvaltningskontoret har i första hand eftersträvat en samlad lösning av riksdagens och riksdagsbibliotekets lokalproblem under övergångstiden. En splittring av riksdagens lokaler försvårar möjligheterna att bedriva riksdagens verksamhet på ett tillfredsställande sätt, vilket är angeläget ej minst med hänsyn till övergångstidens längd. De provisoriska lokalerna bör vidare medföra förbättrade arbetsvillkor för riksdagens ledamöter och tjänstemän och måste tillgodose riksdagens och bibliotekets ej obetydliga behov i fråga om totalyta samt fylla riksdagens särskilda krav vad gäller rumsstorlekar, rumssamband och funktioner i övrigt och i fråga om samband med statsdepartementen. Slutligen måste de provisoriska lokalerna vara disponibla för inflyttning före den 1 januari 1971.

I skrivelse till förvaltningskontorets styrelse den 20 november 1967 (*bilaga 1*) anmälde byggnadsstyrelsen att olika alternativ till provisoriska lokaler för riksdagen undersökts. Byggnadsstyrelsen hade enligt skrivelsen funnit att den enda lösning, som tillgodosåg nyss angivna krav, var att för riksdagens och riksdagsbibliotekets räkning under övergångstiden fr. o. m. den 1 januari 1971 ta i anspråk en del av den byggnad i *kv. Garnisonen*

på Östermalm som byggnadsstyrelsen på Kungl. Maj:ts uppdrag sedan 1965 projekterar för förvaltningsändamål.

För att anläggningen i kv. Garnisonen skall hinna i erforderlig utsträckning färdigställas till hösten 1970 måste byggnadsstyrelsen dock utan dröjsmål få i uppdrag att projektera för riksdagen.

Lokalprogrammet för riksdagen i kv. Garnisonen

I samråd med byggnadsstyrelsen har förvaltningskontoret som förut nämnts, utarbetat ett särskilt, av kontorets styrelse fastställt lokalprogram för riksdagen med riksdagsbiblioteket vid en provisorisk förläggning till kv. Garnisonen fr. o. m. den 1 januari 1971.

Programmet innefattar i förhållande till nuläget avsevärt förbättrade arbetsvillkor för bl. a. regeringens och riksdagens ledamöter, riksdagens organ och personal samt företrädare för massmedia. Sålunda förutsätter programmet för provisoriet bl. a. att — utöver riksdagens talmän, vice talmän, ordförande i utskott och partiordförande — varje statsråd, vice ordförande i utskott, ordförande i utskottsavdelning (KU, SU och BeU), ordförande i vissa riksdagens organ samt gruppledare erhåller eget arbetsrum. I övrigt innebär programmet att två riksdagsledamöter delar arbetsrum. Å andra sidan har de för ett om- eller nybyggt riksdagshus programmerade ytorna av förklarliga skäl reducerats med hänsyn till dels att det dock är fråga om en tidsbegänsad förläggning, dels att vissa för nybyggnaden i kv. Garnisonen redan projekterade utrymmen, t. ex. restaurang och konferensrum, kan utnyttjas gemensamt med statliga myndigheter, dels önskvärdheten att ej mer än nödvändigt inkräkta på utrymmen avsedda för andra än riksdagens funktioner, dels kostnaderna för provisoriet.

Det torde för riksdagens ställningstagande i den nu aktualiserade frågan om projektering för riksdagens räkning i kv. Garnisonen ej vara nödvändigt att i detalj redovisa lokalprogrammet för provisoriet i kv. Garnisonen. Följande upplysningar om lokalprogrammets innehåll må dock lämnas.

En *plenisal* för den nya enkammaren kan åstadkommas genom överbyggnad av en gård i bottenplanet och planet närmast ovanför. Plenisalen om ca 1 000 kvm beräknas för 370 personer och läktaren för 350 personer.

Talmansavdelningen upptar sex rum med biutrymmen, totalt ca 190 kvm.

För det inre och yttre *kammarskansliet*, vars personalorganisation ännu ej är bestämd, har beräknats en yta av ca 500 kvm inkl. utrymmen för vissa till kammaren knutna funktioner.

För *regeringen* beräknas en sessionssal, arbetsrum för varje statsråd samt rum för departementstjänstemän och vissa annexutrymmen med en total yta av inemot 650 kvm.

De elva ständiga *utskottens* rum upptar för varje utskott — utöver plenisal — arbetsrum för ordförande, vice ordförande, i förekommande fall avdelningsordförande och för kanslitjänstemän. Medan lokalprogrammet för ett om- eller nybyggt riksdagshus för utskott, som arbetar på avdelningar, upptar dels plenisal för utskottet, dels sessionssal för varje utskottsavdel-

ning, har lokalprogrammet för provisoriet baserats på förutsättningen att en av avdelningarna i sådant utskott kan hålla session i utskottets plenisal. Sammanlagt upptar utskotten i lokalprogrammet för provisoriet en yta av 3 060 kvm.

De för *förvaltningskontoret* programmerade utrymmena i provisoriet upptar en yta exklusive förråd och lager av ca 1 100 kvm, vilket innebär en avsevärd reduktion i förhållande till lokalprogrammet för ett om- eller nybyggt riksdagshus.

För *vissa organ* (riksdagens löne delegation, internationella sekretariatet, interparlamentariska gruppens kansli och Sällskapet riksdagsmän och forskares kansli m. fl.) upptar lokalprogrammet för provisoriet utrymmen med en total yta av ca 80 kvm.

Under benämningen *gemensamma ledamotsrum* upptar lokalprogrammet för provisoriet justeringsrum, skrivmaskinsrum, handskriftsrum och ca 10 klubbbrum, de sistnämnda med en yta av ca 350 kvm. Utöver de i det föregående nämnda rummen för ordförande och vice ordförande i utskott m. fl. tillkommer ca 150 enskilda ledamotsrum, vartdera avsett för två personer. Tillhoppa upptar här avsedda gemensamma och enskilda ledamotsrum en programmerad yta av ca 2 765 kvm.

Några *konferensrum, partilokaler* och *lektionssalar* har i princip ej behövt programmeras för riksdagen under provisorietiden, då hithörande funktioner kan tillgodoses i lokaler som ändå projekteras och skall finnas i anläggningen i kv. Garnisonen.

Däremot har för *partigrupperna* programmerats rum för förtroenderåd (5 rum), partiordförande (5 rum) och gruppkanslier (30 rum) med en sammanlagd yta av ca 835 kvm.

För *press, radio* och *TV* har programmerats ca 27 referent-, klubb-, vakt- och inspelningsrum med en yta av ca 265 kvm.

Utrymme för *restaurang* ingår i det generella programmet för kv. Garnisonen. Den projekterade restaurangen avses få en kapacitet för ca 1 700 personer per dag och kommer att nyttjas gemensamt av riksdagen och övriga till kv. Garnisonen förlagda organ med särskild avdelning för riksdagen.

Behovet av särskilda *representationslokaler* för riksdagen har ansetts ej böra upptagas i lokalprogrammet för provisoriet utan få tillgodoses på annat sätt. Vissa förberedelser härför har vidtagits av förvaltningskontoret.

Vidare ingår utrymmen för *reception, televäxel, motionshall* och *bastu, sjukrum, fritidsrum* och *föreningsrum* i det generella programmet för kv. Garnisonen och kommer att stå till riksdagens förfogande. Däremot har lokaler särskilt programmerats för gemensam *postanstalt* samt *postfackrum* och *resebyrå* för riksdagen.

Vad slutligen angår *riksdagsbiblioteket* upptar lokalprogrammet för provisoriet drygt 10 rum med en yta av ca 600 kvm. Härtill kommer ett handbibliotek samt magasinstrymmen i dels kv. Garnisonen, dels kv. Vinstocken (f. d. Skandinaviska Banken) vid Gustav Adolfs torg som förutsatts stå till förfogande.

Lokalprogrammets genomförande i kv. Garnisonen

Den projekterade anläggningen i kv. Garnisonen omges av Karlavägen, Oxenstiernsgatan, Linnégatan och Banérgatan (jfr situationsplan fogad vid byggnadsstyrelsens skrivelse). Den skall rymma generella kontorslokaler

för statlig förvaltning i den mängd som förslaget till stadsplan tillåter, 95 000 kvm för hela kvarteret. Med undantag för befintliga kaserner och hus för FOA innebär detta ca 70 000 kvm våningsyta för en nybyggnad.

Mellan betongtorn, som utgör enheter i »försörjningszoner» med huvudkommunikation tvärs igenom anläggningen, ligger kontorsenheter i tre lägen, ett utefter Karlavägen, ett i anläggningens mitt och ett närmast befintliga kaserner. I det generella kontorshuset kommer att finnas tio plan. Av dessa utgör två källarvåningar med plats för parkering av ca 1 000 bilar i plan 1 och ca 200 bilar i plan 2. Samtliga hiss batterier avses få möjlighet till kontakt med parkeringsanläggningen.

Utrymmen för normala kontorsrum har våningshöjden 3,0 meter. Plan 3 och 4 (bottenvåning och våning 1 tr.), vilka i det generella programmet är avsedda för stora rum, datacentraler resp. kontorslandskap, har våningshöjderna 4,5 och 3,6 meter.

En för hela kvarteret gemensam restaurang jämte vissa fritidslokaler är förlagda mellan kontorshuset och befintlig kasern.

Nybyggnaden beräknas rymma ca 2 800 anställda.

Sammanfattningsvis innebär förslaget till förverkligande av lokalprogrammet för riksdagen under övergångstiden fr. o. m. den 1 januari 1971 att för riksdagen beräknas en yta av ca 16 000 kvm rumsyta, vilket översatt till våningsyta innebär att riksdagen torde komma att utnyttja ca 25 000 kvm av Garnisonsanläggningens ca 70 000 kvm våningsyta. Mellanskillnaden (25 000 - 16 000 = 9 000 kvm) motsvaras av kommunikations- och serviceutrymmen för riksdagens räkning. Härutöver avses ca 10 000 kvm rumsyta skola nyttjas av riksdagen gemensamt med andra organ. Dit hör entréer, konferenslokaler och restaurang.

Styrelsen för förvaltningskontoret har med tillfredsställelse konstaterat att en samlad lösning av riksdagens lokalproblem under en övergångstid fr. o. m. den 1 januari 1971 är möjlig och att det särskilda lokalprogrammet både kvantitativt och kvalitetsmässigt kan förverkligas i den planerade förvaltningsbyggnaden i kv. Garnisonen. Enligt byggnadsstyrelsens beräkningar kan den av riksdagens plenisal betingade ökningen av byggnadskostnaden för nybyggnaden i kv. Garnisonen uppskattas till ca 2,5 milj. kr. exklusive inredning och utrustning.

En provisorisk förläggning av riksdagen till kv. Garnisonen framstår som en lämplig lösning under övergångstiden oavsett vilket riksdagens beslut blir i huvudfrågan. Som en säkerhetsåtgärd hemställde styrelsen i skrivelse den 22 november 1967 till riksdagens bankoutskott att utskottet måtte utverka riksdagens beslut att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att byggnadsstyrelsen fick i uppdrag att projektera den planerade förvaltningsbyggnaden i kv. Garnisonen i Stockholm på sådant sätt att riksdagen och riksdagsbiblioteket kunde erhålla provisoriska lokaler där den 1 januari 1971. På grund av sedermera uppkommen oklarhet angående omfattningen

av bankoutskottets initiativrätt beslöt utskottet den 12 december 1967, med upphävande av ett den 5 december 1967 fattat beslut om hemställan i enlighet med förvaltningskontorets skrivelse, att lämna denna utan åtgärd.

Under den tid som därefter förflutit har byggnadsstyrelsen inom ramen för riksdagshusutredningen låtit vederbörande arkitektfirma i Stockholm fortsätta utredningen beträffande riksdagens lokaler. I en publikation, som samtidigt härmed separat tillställs riksdagens ledamöter, redovisas hur lokalprogrammet kan genomföras i kv. Garnisonen. De redovisade inredningarna i lokalerna är härvid att betrakta som exempel, som ej utesluter andra lösningar.

Sergels torg

Sedan förvaltningskontorets styrelse avgav sin i det föregående redovisade skrivelse den 22 november 1967, har företrädare för Stockholms stad inför styrelsen redovisat en av fastighetskontorets saneringsavdelning och stadsbyggnadskontorets stadsplaneavdelning verkställd undersökning av möjligheterna att provisoriskt anpassa den planerade bebyggelsen söder om Sergels torg för riksdagens behov. Enligt stadens första i början av december framlagda promemoria skulle riksdagen disponera västra delen av det planerade *kulturhuset* inom nuvarande kv. Skansen och Fyrmörsaren samt den planerade *teatern* inom nuvarande kv. Skansen och Frigga — öster om Drottninggatan och söder om Sergels torg. I en den 21 december 1967 dagtecknad promemoria, som innefattar en överarbetning av den första promemorian, föreslås att riksdagen skall disponera de tre övre våningarna i kulturhuset och övre delen av teaterbyggnaden samt dessutom — för ledamotsrum, partikanslier och riksdagsbibliotek m. m. — delar av en planerad *hotellbyggnad* (nya Hotell Gillet) i kv. Frigga söder om teatern mellan Drottninggatan och Brunkebergstorg.

Den av stadens myndigheter skisserade provisoriska anläggningen för riksdagen granskas f. n. inom byggnadsstyrelsen och förvaltningskontoret. I bilagda skrivelse den 8 januari 1968 till förvaltningskontoret (*bilaga 2*) har byggnadsstyrelsen emellertid konstaterat att Sergels torg-förslagets tidsplan är mycket hårt pressad och att man måste förutsätta att staden omedelbart igångsätter projekteringen utan att avvakta ett beslut från riksdagen hur dess provisorium skall lösas. I stadens senaste promemoria förutskickas att de för riksdagen avsedda lokalerna för ledamotsrum, partikanslier, riksdagsbibliotek m. fl. i den planerade hotellbyggnaden inte hinner färdigställas till den 1 januari 1971.

Såsom byggnadsstyrelsen i sin senaste skrivelse framhållit kvarstår därför behovet av projekteringsuppdrag för kv. Garnisonen även efter det förslag framförts om provisoriska riksdagslokaler vid Sergels torg, ej minst

för att riksdagen vid den slutliga prövningen av frågan om förläggning under övergångstiden skall ha erforderlig valmöjlighet.

Sammanfattning

Riksdagens förvaltningskontor har under medverkan av byggnadsstyrelsen jämlikt uppdrag av 1967 års riksdag under dess vårsession undersökt olika möjligheter att tillgodose riksdagens lokalbehov under en övergångstid fr. o. m. den 1 januari 1971 efter en eventuell partiell författningsreform. Förvaltningskontoret har härvid i första hand eftersträvat en samlad lösning av riksdagens lokalproblem i förening med förbättrade arbetsvillkor för riksdagens ledamöter, organ och personal under övergångstiden. Denna tid kan beräknas uppgå till 8—9 år räknat fr. o. m. den 1 januari 1971, oavsett om riksdagen i lokalfrågan på längre sikt beslutar att kvarstanna på Helgeandsholmen eller uppföra ett nytt riksdagshus på Nedre Norrmalm.

I en planerad nybyggnad i kv. Garnisonen på Östermalm, som byggnadsstyrelsen på Kungl. Maj:ts uppdrag projekterar för förvaltningsändamål, finns möjlighet att på sätt i det föregående redovisats kvantitativt och kvalitativt tillgodose riksdagens och riksdagsbibliotekets lokalbehov under övergångstiden enligt ett av förvaltningskontoret uppgjort lokalprogram. Förutsättningen för att anläggningen skall kunna tas i bruk av riksdagen den 1 januari 1971 är dock att byggnadsstyrelsen utan dröjsmål får uppdrag att *projektera* erforderlig del av anläggningen för riksdagens och riksdagsbibliotekets räkning. Riksdagsbiblioteket förutsättes såsom depå utnyttja de lokaler i kv. Vinstocken (f. d. Skandinaviska Banken) vid Gustav Adolfs torg som redan står till dess förfogande.

Hemställen

Äberopande vad sålunda anförts hemställer styrelsen för riksdagens förvaltningskontor

att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att byggnadsstyrelsen får i uppdrag att projektera den planerade förvaltningsbyggnaden i kv. Garnisonen i Stockholm på sådant sätt att riksdagen och riksdagsbiblioteket kan erhålla provisoriska lokaler där den 1 januari 1971.

I handläggningen av detta ärende har deltagit, förutom undertecknad ordförande, vice ordföranden Andersson, ledamöterna Wårnberg, Augustsson, Sterne och suppleanten Sandell.

Stockholm den 17 januari 1968

RIKSDAGENS FÖRVALTNINGSKONTOR

På styrelsens vägnar:

Sigurd Lindholm

/ Sture Lannefjord

20.11. 1967

STYRELSEN FÖR RIKSDAGENS FÖRVALTNINGSKONTOR

Provisoriska lokaler för riksdagen

I skrivelse den 10.3.1967 uppdrog styrelsen för riksdagens förvaltningskontor åt byggnadsstyrelsen att biträda förvaltningskontoret vid en utredning angående riksdagens hus m. m. Utredningen skulle avse följande tre alternativ.

1. Ombyggnad av nuvarande riksdagshus.
2. Nybyggnad på Helgeandsholmen.
3. Nybyggnad på Nedre Norrmalm.

Som underlag för utredningen överlämnade förvaltningskontoret ett preliminärt program för riksdagens lokalbehov.

Utredningen skulle även omfatta de övergångsanordningar som erfordras för att riksdagen skall kunna fungera under den tid nuvarande byggnad eventuellt ej står till förfogande.

I sitt den 28.4.1967 framlagda betänkande (SOU 1967: 26) förordar grundlagsberedningen att en partiell författningsreform träder i kraft den 1.1.1971. Reformen innebär bl. a. att riksdagen skall bestå av en enda kammare med 350 ledamöter.

Byggnadsstyrelsen avser att överlämna utredningen till förvaltningskontoret vid sådan tidpunkt att frågan om riksdagens lokalisering kan avgöras av vårriksdagen 1968. Styrelsen kan ännu ej uttala sig om resultatet av utredningen men vissa ställningstaganden till frågan om provisoriska lokaler är av tidsskäl redan nu erforderliga.

För det fall att riksdagen skall kvarbliva på Helgeandsholmen antingen i ombyggda lokaler eller i ett nytt riksdagshus finner byggnadsstyrelsen det ofrånkomligt att ersättningslokaler för samtliga riksdagens enheter kommer att krävas under hela byggnadstiden som beräknas uppgå till 3 å 4 år. Ombyggnadsarbetena torde nämligen vara av den omfattningen att någon annan verksamhet ej rimligen kan pågå samtidigt med byggnadsarbetena. Erforderlig tid för förberedelse av om- resp. nybyggnad i form av planering och projektering inklusive tid för arkitekttävling bedöms vara 4 å 5 år efter det att riksdagen fattat principbeslut i frågan. Tidpunkten för riksbankens flyttning till den planerade nybyggnaden vid Brunkebergstorg kan bli styrande för tidplaneringen.

På grund av enkammarreformen måste en ny, provisorisk plenisal rymmande 350 ledamöter vara disponibel för riksdagen från den 1.1.1971. Utgående från ovan angiven tidsåtgång för ny- eller ombyggnad bör man räkna med att riksdagen behöver disponera provisoriska lokaler under 5 å 6 år

räknat från 1971. För att riksdagen skall kunna arbeta på ett tillfredsställande sätt torde med hänsyn till provisorietidens längd en större splittring av lokalerna på olika håll i staden icke kunna accepteras.

Problemet har alltså varit att finna samlade lokaler för riksdagens väsentligaste arbetsenheter, vilket innebär att en totalyta erfordras om ca 25 000 m². Lokalerna skall kunna tillgodose riksdagens speciella krav på runsstorlekar, runssamband och övriga funktioner, ligga någorlunda centralt för att snabbt kunna nås från statsdepartementen och vara inflyttningsklara före den 1.1.1971. Byggnadsstyrelsen, som undersökt olika alternativ, har funnit att den enda lösning som uppfyller de nämnda villkoren är att ordna provisoriska lokaler för riksdagen genom att ta i anspråk en del av den förvaltningsbyggnad som byggnadsstyrelsen planerar uppföra i kv. Garnisonen på Östermalm. På grundval av ett den 9.11. 1964 ingivet byggnadsprogram uppdrog Kungl. Maj:t i skrivelse den 5.3.1965 åt byggnadsstyrelsen att utföra projektering fram t. o. m. färdiga bygghandlingar för byggnadsobjektet samt att därefter underställa ärendet Kungl. Maj:ts förnyade prövning.

För kvarterets läge och byggnadens utformning hänvisas till bifogad situationsplan.

I samråd med byggnadsstyrelsen har riksdagens förvaltningskontor uppgjort ett lokalprogram för riksdagen avseende en provisorisk förläggning av riksdagens samtliga lokalenheter till kvarteret Garnisonen. Det för en permanent nybyggnad föreliggande preliminära lokalprogrammet har härvid varit utgångspunkt men lokalbehovet har avsevärt reducerats med hänsyn till att det är fråga om en tillfällig förläggning varjämte beaktats möjligheten av gemensamt utnyttjande av vissa för byggnadens ordinarie användning redan planerade lokaler t. ex. sammanträdesrum och personalrestaurang. Vid den undersökning som därefter gjorts beträffande möjligheten att inplacera riksdagens lokaler i den projekterade byggnaden har det visat sig att denna tack vare sin generella uppbyggnad och flexibla planlösning genom endast smärre förändringar och tillägg kan anpassas till riksdagens lokalbehov och på ett fullt tillfredsställande sätt tillgodose riksdagens funktionskrav.

Kostnaden för nybyggnaden i kvarteret Garnisonen bedömes komma att öka med ca 2,5 Mkr om riksdagen skall förläggas dit. Kostnaden beror huvudsakligen på den ökning av byggnadsvolymen som uppstår när behovet av en plenisalsdel tillkommer. Skulle byggnaden efter riksdagens avflyttning sedan återställas till ursprungligen avsedd planlösning skulle tillkomma ytterligare ca 2,5 Mkr. Emellertid är det sannolikt att plenisalen när den inte längre erfordras för riksdagen kan få fullgod användning för andra funktioner. Kalkylering av den totala nybyggnadskostnaden pågår inom byggnadsstyrelsen och kan för närvarande inte redovisas. Styrelsen räknar med att finansiering av byggnaden även vad avser riksdagshusdelen skall ske över byggnadsstyrelsens delfond av statens allmänna fastighetsfond och att riksdagen debiteras hyra till fonden. Härtill kommer kostnaden för projektering och anskaffning av inredning och utrustning för riksdagens behov.

Tidigare uppgjorda tidplaner för nybyggnaden i kvarteret Garnisonen syftade till att byggnadens första etapp skulle färdigställas under våren 1971 samt att anläggningen i dess helhet inklusive matsalsbyggnad skulle bli färdig under 1972. Med hänsyn till erforderlig inflyttningspunkt för riksdagen måste såväl projektering som byggande forceras. Även matsalsbyggnaden bör givetvis kunna användas vid vårriksdagens början 1971 vilket

bland annat medför att på dess plats för närvarande belägna tillfälliga byggnader för statistiska centralbyrån måste rivras redan sommaren 1968 och ersättningsbyggnader anskaffas för däri inrymda funktioner.

Även för det fall att riksdagen skulle besluta om nybyggnad på Nedre Norrmalm och det nuvarande riksdagshuset alltså skulle kunna användas under byggnadstiden kvarstår behovet av en ny plenisal för 350 ledamöter under tiden från den 1.1.1971 fram till dess en nybyggnad står färdig.

Byggnadsstyrelsen har undersökt vilka möjligheter som finns att ordna en sådan provisorisk plenisal. På grund av den långa provisorietiden, som i detta fall är svårare att med säkerhet beräkna men *i varje fall torde överstiga 6 år*, bör plenisalen om riksdagen under övergångstiden kvarblir i nuvarande riksdagshus ligga så nära detta som möjligt. Den lämpligaste lösningen skulle då vara att bygga om en av de nuvarande plenisalarna så att den rymmer 350 ledamöter. Detta har emellertid visat sig kräva omfattande åtgärder som i korthet innebär att endera första eller andra kammarens plenisalbyggnad helt måste rivras och ersättas med en provisorisk nybyggnad. Bland annat på grund av de dåliga grundläggningsförhållandena under riksdagshuset kan detta arbete bli relativt komplicerat och innebära besvärande störningar för verksamheten i riksdagen under ombyggnadstiden, som beräknas till minst 1½ år. Under denna tid krävs då i sin tur ersättningslokal för den kammare vars plenisal skulle rivras för att ge plats åt den provisoriska nya plenisalen. Styrelsen har övervägt att använda rikssalen på slottet för detta ändamål men funnit att detta knappast är möjligt bland annat på grund av bristen på erforderliga bilokaler. Därtill krävs omfattande ändringar och installationer i rikssalen vilka med hänsyn till den korta användningstiden blir dyrbara.

Styrelsen, som undersökt även andra alternativ för en ny plenisal avsedd att fungera i kombination med nuvarande riksdagshus under den tid nybyggnad för riksdagen pågår på Nedre Norrmalm, har ej funnit någon lösning som har godtagbar förläggning och som kan genomföras till den 1.1.1971. Även i detta fall, det vill säga om riksdagen skulle besluta att flytta till Nedre Norrmalm, torde därför en provisorisk förläggning av riksdagen till kvarteret Garnisonen vara nödvändig.

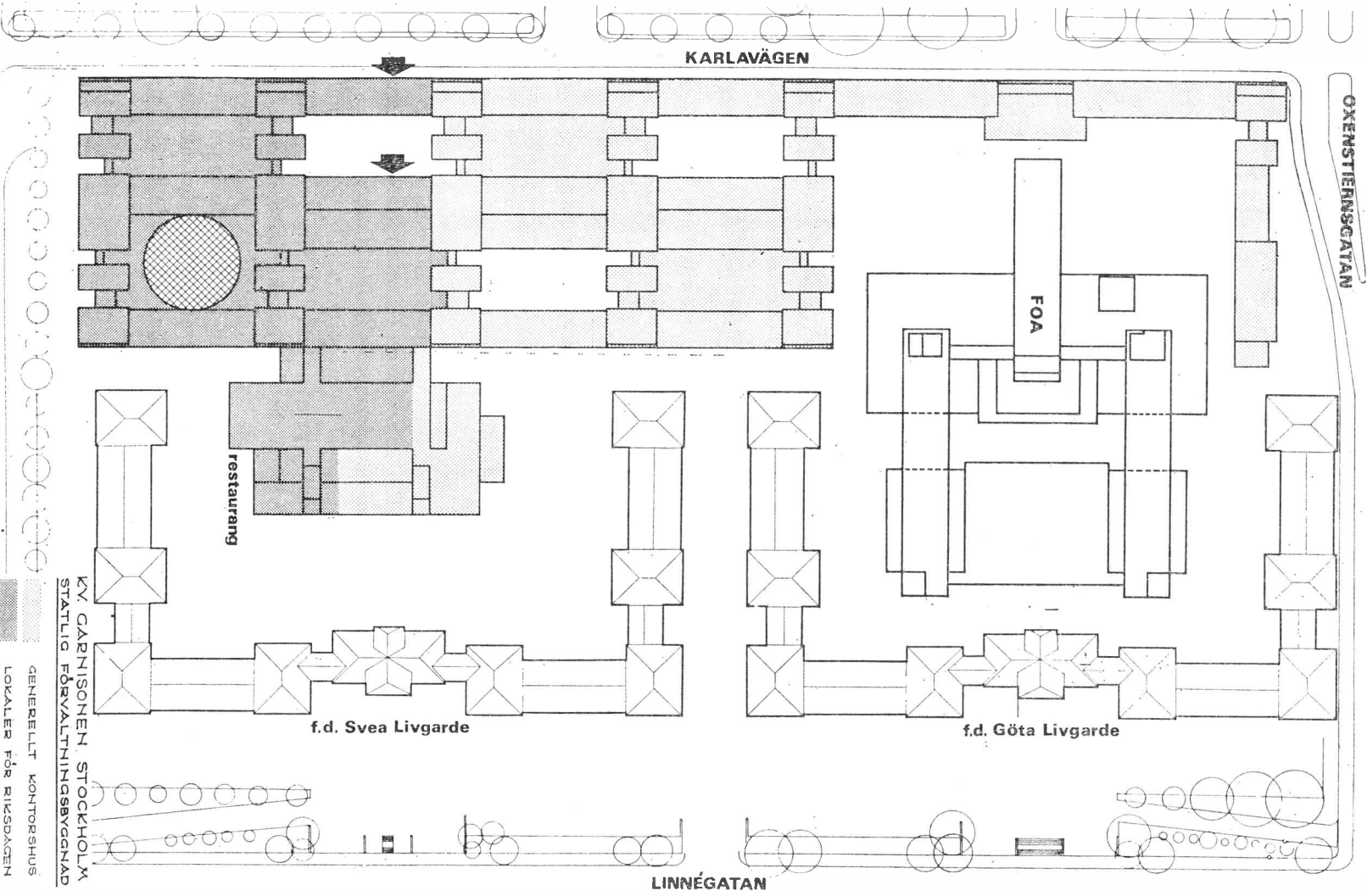
Byggnadsstyrelsen anser sig icke ha befogenhet att utan särskilt uppdrag från Kungl. Maj:t projektera nybyggnaden i kvarteret Garnisonen med speciell inriktning på att i byggnaden inrymma provisoriska lokaler för riksdagen. Det förberedande arbete som i detta hänseende hittills gjorts har styrelsen ansett ligga inom ramen för det utredningsuppdrag byggnadsstyrelsen erhållit av styrelsen för riksdagens förvaltningskontor. Som framgår av det tidigare sagda är det nödvändigt att det egentliga projekteringsarbetet påbörjas omedelbart om riksdagens lokaler skall kunna vara färdiga före den 1.1.1971. Byggnadsstyrelsen avser att i särskild framställning till Kungl. Maj:t i januari 1968 äska för igångsättande av nybyggnaden under budgetåret 68/69 erforderliga medel och i samband därmed närmare redovisa byggnadsobjektet.

Med hänvisning till det ovan anförda får byggnadsstyrelsen hemställa att styrelsen för riksdagens förvaltningskontor föreslår innevarande års riksdag att i skrivelse till Kungl. Maj:t begära att byggnadsstyrelsen erhåller uppdrag att projektera den planerade förvaltningsbyggnaden i kvarteret Garnisonen i Stockholm på ett sådant sätt att riksdagen kan erhålla provisoriska lokaler där från den 1.1.1971.

I handläggningen av detta ärende har deltagit generaldirektören Larsson, tekniske direktören Eriksson, planeringsdirektören Smith, byggnadsråden Törnquist och Kjessel samt arkitekten Rosén, föredragande.

Sixten Larsson

/Nils Arne Rosén

KARLAVÄGEN

Oxenstiensgatan

FOA

restaurang

f.d. Svea Livgarde

f.d. Göta Livgarde

LINNÉGATAN

KV GARNISONEN STOCKHOLM
STATLIG FÖRVALTNINGSBYGNAD
GENERELLT KONTORSHUS
LOKALER FÖR RIKSDAGEN

8.1. 1968

RIKSDAGENS FÖRVALTNINGSKONTOR

Projektering av provisoriska lokaler för riksdagen i kv Garnisonen

I skrivelse till förvaltningskontoret den 20 november 1967 anmälde byggnadsstyrelsen att styrelsen funnit att det är angeläget att styrelsen snarast erhåller uppdrag att bedriva planering och projektering av förvaltningsbyggnaden i kv Garnisonen med inriktning på att där erhålla provisoriska lokaler för riksdagen.

Innan denna skrivelse avlämnades hade byggnadsstyrelsen låtit de anlitate konsulterna närmare undersöka möjligheterna att aptera en del av den ifrågavarande förvaltningsbyggnaden till riksdagshusprovisorium. Den kompletterande projektering, som därmed igångsattes, har därefter med hänsyn till den knappa tidsmarginalen och till att det är fråga om endast begränsad ändring i den generellt utformade byggnaden i realiteten fått fortlöpa. Något särskilt anslag för de härav föranledda ökade projekteringskostnaderna har inte på detta stadium ansetts erforderligt, eftersom ökningen inte skulle överskrida 2 % av de sammanlagda projekteringskostnaderna. Eftersom det projekteringsuppdrag som av Kungl. Maj:t lämnats byggnadsstyrelsen ifråga om kv Garnisonen givetvis inte tar sikte på ett riksdagshusprovisorium har förhållandet under hand anmålts till finansdepartementet. Skulle de fortsatta övervägandena leda till att riksdagshusprovisoriet inte får sin lösning i kv Garnisonen är de hittills nedlagda extra projekteringskostnaderna inte större än att de kan belasta förvaltningsbyggnaden. Om å andra sidan den särskilda projekteringen inte kan fullföljas under första halvåret 1968 uteslutes — med hänsyn till den pressade tidplanen — möjligheterna att ha ett riksdagshusprovisorium klart i kv Garnisonen vid tidpunkten för författningsreformens ikraftträdande.

Under december månad 1967 har Stockholms stad framlagt ett alternativförslag till förläggning av ett riksdagsprovisorium till Sergels torg. Enligt stadens första förslag skulle riksdagen disponera den västra delen av det planerade kulturhuset och större delen av teaterbyggnaden. Staden har sedermera överarbetat förslaget som numera innebär att riksdagen skulle disponera de tre övre våningarna i kulturhuset och övre delen av teaterbyggnaden varjämte ledamotsrum skulle erhållas i en planerad hotellbyggnad söder om teaterhuset.

Stadens förslag är så nyligen framlagt att något ställningstagande till detta ännu inte är möjligt. Först bör förslaget ingående granskas av förvaltningskontoret och byggnadsstyrelsen bl. a. vad beträffar dess funktionsduglighet och genomförbarhet samt dess ekonomiska konsekvenser. Redan nu kan emellertid konstateras att förslaget tidplan är mycket hårt pressad och att man måste förutsätta att staden omedelbart igångsätter projekteringen utan att avvakta ett beslut från riksdagen hur dess provisorium skall lösas. Det ligger i sakens natur att det ifråga om Sergelstorgsalternativet måste bli fråga om en vida mer omfattande och kostnadskrävande projektering än för kv Garnisonen, där de tillkommande projekteringskostnaderna utan vidare torde vara försvarbara som en beredskapsåtgärd.

Som styrelsen i sin tidigare skrivelse framhållit måste riksdagen för det fall den beslutar att permanenta lokaler skall erhållas genom om- eller nybyggnad på Helgeandsholmen avflytta från holmen under byggnadstiden. Denna flyttning bör då lämpligen ske vid den tidpunkt då ny plenisal krävs på grund av författningsreformen. Byggnadsstyrelsen räknar nu med att om- eller nybyggnad på Helgeandsholmen tidigast kan stå klar i slutet på 1978, vilket alltså skulle innebära en tid om ca 8 år för provisorium antingen det blir i kv Garnisonen eller vid Sergels torg.

För det fall riksdagen beslutar sig för en framtida förläggning till Nedre Norrmalm står däremot i princip nuv. riksdagshus fortfarande till förfogande under byggnadstiden. Styrelsen bedömer att ett nytt riksdagshus på Nedre Norrmalm står färdigt tidigast i början av år 1980, vilket innebär en provisorietid om ca 9 år varvid som tidigare räknats med att författningsreformen träder ikraft år 1971.

Om riksdagen under denna tid kräver förutom av författningsreformen betingade lokalförändringar även ett tillgodosende av övriga nu eftersatta lokalbehov i enlighet med det av förvaltningskontoret framlagda programmet för provisorium och då därtill naturligen eftersträvas att lokalerna skall hållas väl samlade finns inte heller i detta fall någon annan lösning än en förläggning till kv Garnisonen, alternativt till Sergels torg.

Endast för det fall att riksdagen under provisorietiden nöjer sig med antingen vad nuvarande byggnad ger eller godtar en splittrad förläggning av lokalerna kan andra lösningar finnas.

På byggnadsstyrelsens förfrågan har förvaltningskontoret emellertid, med hänsyn till riksdagens tidigare uttalade önskemål om förbättring av lokal-situationen bl. a. avseende arbetsrum för ledamöter och rum för riksdagens tjänstemän, ställt sig avvisande till någon avsevärd reduktion av lokalbehoven eller försämring av de lokalsamband som förutsätts i lokalprogrammet, varför byggnadsstyrelsen inte funnit anledning att f. n. fullfölja undersökningarna betr. andra provisoriemöjligheter än kv Garnisonen. Styrelsen vill dock nämna att den funnit att det enda funktionellt och genomförande-mässigt möjliga och ekonomiskt fördelaktigaste alternativet skulle vara att

på riksdagshusplanen uppföra en provisorisk byggnad innehållande plenisal för den nya kammaren samt erforderliga bilokaler såsom kammarkansli och talmansrum.

Styrelsen avser att i sin utredning om riksdagens framtida förläggning, i vilken även en redogörelse kommer att lämnas i provisoriefrågan, framlägga ett utförligare underlag för riksdagens beslut i denna fråga. För att riksdagen härvid skall ha erforderlig valmöjlighet måste projekteringen av kv Garnisonen för riksdagens behov få fullföljas omedelbart. Ett ställningstagande i sak till provisoriefrågan kan rimligen inte tagas förrän i samband med frågan om riksdagens framtida förläggning.

Sixten Larsson

Harry Törnquist

/Nils Arne Rosén